

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ У РАЗІ СПРИЯННЯ ПОРУШЕННЮ ПОРЯДКУ В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ

**Нікітін Анатолій Анатолійович - аспірант докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ**

УДК 343.343.6 (477)

У статті досліджуються особливості кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди у разі сприяння у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Висвітлюється необхідність концептуального дослідження кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, у контексті якого питання кваліфікації повинні займати основоположне значення. Розглядаються загальні положення кримінально-правової кваліфікації злочинів, а також розмежування складів злочинів як необхідної умови кваліфікації. З урахуванням проведеного дослідження визначені певні правила кваліфікації вказаних злочинів.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, неправомірна вигода, службова особа, порушення порядку, в'їзд, виїзд, контрольні пункти тимчасово окупована територія України.

В статье исследуются особенности уголовной ответственности за получение неправомерной выгоды за содействие в нарушении порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее. Освещается необходимость концептуального исследования уголовной ответственности за нарушение порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее, в контексте которого вопросы квалификации должны занимать основополагающее значение.

Рассматриваются общие положения уголовно-правовой квалификации преступлений, а также разграничения составов преступлений как необходимого условия квалификации. С учетом проведенного исследования формулируются определенные правила квалификации указанных преступлений.

Ключевые слова: уголовная ответственность, неправомерная выгода, должностное лицо, нарушение порядка, въезд, выезд, контрольные пункты временно оккупированная территория Украины.

The main features of criminal responsibility for acceptance of illegal benefit for assistance in violating of order of entering the temporary occupied territory of Ukraine and exiting it are described. The necessity of a conceptual study of criminal responsibility for violation of order of entering into and exiting from the temporary occupied territory of Ukraine (in context of which qualification issues should be of fundamental importance) is illustrated. The general provisions of the criminal-law qualification of crimes and differentiation of component elements of crimes as necessary condition of qualification are considered. Based on conducted research certain rules of qualification of the specified crimes are defined.

Key words: criminal responsibility, illegal benefit, official, violation of order, entry, exit, control points, temporary occupied territory of Ukraine.

Постановка проблеми. Україна згідно з Конституцією України є суверенною і незалежною державою. Суверенітет України поширюється на всю її територію, яка в межах і-

нуючого кордону є цілісною і недоторканною. Перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав з порушенням процедури, визначеної Конституцією та законами України, Гаазькими конвенціями 1907 р., IV Женевською конвенцією 1949 р., а також всупереч Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р., Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією 1997 р. та іншим міжнародно-правовим актам є окупацією частини території суверенної держави Україна та міжнародним протиправним діянням з усіма наслідками, передбаченими міжнародним правом [7].

Хоча, територія Автономної Республіки Крим, і відповідна (що на сьогодні окупована) територія Луганської та Донецької області – це територія України, однак 15 квітня 2014 р. Законом України № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України) був доповнений ст. 332-1, що регламентує відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Тимчасово окупованою територією визнається: 1) сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій; 2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) повітряний простір над цими територіями [7].

Аналіз останніх досліджень. Враховуючи, що ст. 332-1 КК України прийнята відносно нещодавно, тому дослідження особливостей кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди у разі сприяння порушенню порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї здійснюва-

тиметься з урахуванням наукових здобутків у сфері недоторканості державних кордонів. Деякі аспекти кримінальної відповідальності за злочину у сфері недоторканості державних кордонів були предметом досліджень таких вчених-криміналістів як Ю.О. Данилевська, А.О. Данилевський, В.В. Дьомін, А.П. Мозоль, Р.С. Орловський, О.О. Пащенко, А.М. Притула, Є.Л. Стрельцов, В.В. Федосєєв, М.І. Хавронюк та ін.

Враховуючи постійне оновлення законодавства, особливо у правозастосуванні гостро постало питання одержання неправомірної вигоди у разі сприяння до вчинення злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України. Окрім того, у доктрині кримінального права обґрунтовується думка, що близько 60% помилок при кваліфікації злочинів зумовлено саме неправильним вирішенням питань відмежування злочинів, нерозумінням між окремими кримінально караними посяганнями [1, с. 454; 4, с. 476].

Тому, **метою статті** є дослідження питань дослідження особливостей кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди у разі сприяння порушенню порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Основні результати дослідження. У відповідності до чинного законодавства України та за офіційними даними Державної прикордонної служби України, існує всього три легальних контрольні пункти в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї для автомобільного сполучення (з материкової України на тимчасово окуповану територію Криму) – «Каланчак», «Чаплинка» та «Чонгар» та чотири залізничного сполучення – «Вадим», «Мелітополь», «Новоолексіївка», «Херсон». Під час пропуску через контрольні пункти в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї здійснюється перевірка документів. Вона полягає в дослідженні уповноваженими службовими особами Державної прикордонної служби України паспорту та інших документів фізичних осіб, які в'їжджають чи виїжджають з (на) тимчасово окуповану територію, з метою встановлення їх дійсності та приналежності відповідній особі, а також

дослідження за результатами оцінки ризиків документів, що стосуються транспортних засобів, вантажів тощо. Окремо слід зазначити, що на сьогодні в'їзд на тимчасово окуповану територію України (до Криму) та виїзд з неї здійснюється також через інші пункти, які оголошені закритими відповідно до норм діючого законодавства України, з метою надати оплачувані адміністративні послуги, дохід від яких спрямовується в бюджет як держави, так і інших фізичних осіб.

При цьому, навіть на легальних контрольно-пропускних пунктах службові особи правоохоронних органів сприяють у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї з метою одержання неправомірної вигоди. Особи, які у ході перевірки документів на контрольному пункті з'ясовують наявність обмежуючих обставин, за яких громадянину може бути тимчасово відмовлені у виїзді відносяться до службових осіб правоохоронних органів. Це, зокрема впливає із розуміння понять «правоохоронних органів» – це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [6] та «службових осіб» – у статтях 364, 368, 368-2, 369 КК України ними є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним стату-

сом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом [2].

Так, у контрольних пунктах органом охорони державного кордону, у зоні відповідальності якого розташовано контрольний пункт, встановлюються режимні правила, що визначають порядок доступу в них осіб, які беруть участь у контролі та обслуговуванні осіб, транспортних засобів, відправленні з контрольних пунктів транспортних засобів, що в'їжджають на тимчасово окуповану територію України і виїжджають з неї [8].

Виїзд чи в'їзд на тимчасово окуповану територію буде вважатися незаконним і у разі відсутності відповідного дозволу. Відсутність зазначеного дозволу, означає, що особа, яка переміщується не має на це дозволу уповноважених органів державної влади. При цьому, не має значення чи вона має при собі необхідні документи для в'їзду (виїзду) чи ні.

Дозвіл видається в передбачених законом випадках, а саме: проживання на тимчасово окупованій території України близьких родичів або членів сім'ї; розташування на тимчасово окупованій території України місця поховання близьких родичів чи членів сім'ї; наявність права власності на об'єкти нерухомості, які розташовані на тимчасово окупованій території; необхідність здійснення дипломатичних та консульських функцій; необхідність провадження журналістської діяльності; проживання на тимчасово окупованій території України на підставі посвідки на постійне проживання тощо. Контроль за в'їздом на тимчасово окуповану територію України та виїздом з неї осіб, транспортних засобів і переміщенням вантажів здійснюється в контрольних пунктах уповноваженими службовими особами контрольних органів і служб. Паспортні та інші документи осіб перевіряються уповноваженими службовими особами підрозділу охорони державного кордону з метою встановлення їх дійсності та приналежності відповідній особі. У ході перевірки використовують технічні засоби контролю для пошуку ознак підробки документів [9, с. 170].

Зрозуміло, що законне перетинання особами, транспортними засобами контрольні

пункти в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї і переміщення через нього вантажів здійснюються лише за умови проходження прикордонного контролю та з дозволу уповноважених службових осіб Державної прикордонної служби України. при цьому, не завжди такі уповноважені особи здійснюють усе відповідно до «букви закону». Зазвичай їхні дії супроводжуються одержанням неправомірної вигоди у разі сприяння порушенню порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Прикладом одержання неправомірної вигоди службових осіб правоохоронних органів за сприяння у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї є випадок, що відбувся на контрольно-пропускному пункті «Чонгар», що знаходиться в Херсонській області, Служба безпеки України спільно з поліцією та прокуратурою викрила на отриманні неправомірної вигоди п'ятих співробітників Державної прикордонної служби. Прикордонники вимагали та одержували неправомірну вигоду з водіїв авто за безперешкодний перетин контрольно-пропускного пункту. Лише з трьох водіїв, які на момент проведення спецоперації їхали з тимчасово окупованої території АР Крим, уповноважені особи «зібрали» 700 доларів США та 4500 грн. Під час обшуків правоохоронці вилучили гроші, отримані незаконним шляхом, та виявили інші докази протиправної діяльності [3]. Також, особливої гостроти набувають такі діяння, враховуючи нелегальний обіг товарів, який відбувається з тимчасово окупованими територіями.

Дії осіб, які наведені в прикладі необхідно кваліфікувати за ч. 3 ст. 369 КК України та ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 332-1 КК України, тобто одержання групою осіб неправомірної вигоди з використанням службового становища та пособництво (усунення перешкод або причетність до злочину) щодо порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї вчинене організованою групою осіб із використанням службового становища.

Застосування зазначеної кваліфікації дії службових осіб правоохоронних органів щодо одержання неправомірної вигоди за сприя-

ня у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї обумовлена тим, що треба обов'язково встановлювати умисел та наявність чи відсутність попередньої змови зазначених уповноважених осіб. В даному випадку застосування ч. 3 ст. 369 КК України буде і якщо у п'яти осіб буде спільний умисел на одержання неправомірної вигоди з використанням службового становища так і у двох, трьох чи чотирьох. Оскільки особливо кваліфікуючої ознаки щодо вчинення злочину організованою групою осіб немає у ст. 368 КК України.

Щодо застосування при кваліфікації за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 332-1 КК України пособництва, то воно буде полягати або в усуненні перешкод (передбачає нейтралізацію тих чи інших чинників, причин або умов, що заважають вчиненню злочину) або в причетності (обіцянці до закінчення вчинення злочину не повідомляти про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин) до порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Так, зокрема, громадянинові може бути тимчасово відмовлено у виїзді з України, якщо: 1) він обізнаний з відомостями, які становлять державну таємницю; 2) діють не врегульовані аліментні договірні чи інші невиконані зобов'язання; 3) проти нього порушено кримінальне провадження (справу); 4) він засуджений за вчинення злочину; 5) він ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням; 6) він свідомо сповістив про себе неправдиві відомості; 7) він підлягає призову на строкову військову службу; 8) на нього подано цивільний позов до суду; 9) перебуває під адміністративним наглядом поліції [5, с. 758].

Тому неповідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин службовою особою правоохоронних органів чи усунення причин або умов, що заважають вчиненню злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України (може бути навіть не повідомлення про наявність у особи однієї з підстав щодо можливої відмови у в'їзді на тимчасово окуповану територію чи виїзду з неї) потребує додаткової кваліфікації за ч. 5 ст. 27 та відпо-

відною частиною ст. 332-1 КК України, як по-собництво у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. А враховуючи, що воно було вчинене організованою групою з використанням службового становища, то при кваліфікації застосовується особливо кваліфікований склад даного злочинного діяння (ч. 3 ст. 332-1 КК України).

Висновки. Важливість вирішення питання кваліфікації дій службових осіб правоохоронних органів щодо одержання неправомірної вигоди за сприяння у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї в науково-практичному плані обумовлює необхідність концептуального дослідження кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, у контексті якого питання кваліфікації повинні займати основоположне значення.

Кваліфікація дії службових осіб правоохоронних органів щодо одержання неправомірної вигоди за сприяння у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї обумовлена встановленням умислу та наявністю чи відсутністю попередньої змови зазначених уповноважених осіб. Неповідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин службовою особою правоохоронних органів чи усунення причин або умов, що заважають вчиненню злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України потребує додаткової кваліфікації за ч. 5 ст. 27 та відповідною частиною ст. 332-1 КК України.

Література

1. Брич Л. П. Спільні та розмежувальні ознаки складів злочинів, передбачених ст. 130 КК України «Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби», із суміжними складами злочинів.

Вісн. Львівського університету. Серія юридична. 2003. Вип. 38. С. 454—467.

2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page11>.

3. На контрольно-пропускному пункті «Чонгар» Служба безпеки України викрила прикордонників, які за гроші пропускали машини з Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/SecurSerUkraine/photos/pcb.1718807761682555/171880769834922>.

4. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. К., 2006. 704 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.

6. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

7. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.

8. Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї : постанова Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2015 року № 367 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/367-2015>.

9. Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. Підстави кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Вісн. кримінологічної асоціації України.* 2017. № 1 (15). С. 167—177.